

خانواده موفق؛ نسل سرنوشت ساز

حجت الاسلام والمسلمین عبدالکریم پاک‌نیا
استاد سطوح عالی حوزه علمیه قم

از کارکردهای خانواده، تأثیرات روحی و روانی است و این فراتر از جاذبه‌ها و نیازهای جنسی است. اسلام و قرآن برخلاف غیرمسلمانان و دیگر مکاتب که کارکردهای خانواده را به نیازهای جنسی و جسمی تقلیل می‌دهند، رهاورد و کارکردی والا تر و برتر برای آن قائل است؛ یعنی تأمین نیاز انسی و الفت انسان. انسان از ریشه انس است و این نیاز در خانواده و در ارتباط باید روماد و دیگر اعضای خانواده برطرف می‌شود. قرآن در آیه ۷۲ سوره مبارک نحل می‌فرماید: «وَأَوْفُوا بِعَهْدِكُمْ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَاللَّهُ يَفْقَهُ هَتَاتِ الْعَهْدِ...» و خدا از جنس خودتان برای شما جفت‌هایی آفرید و از آن جفت‌ها پسران و دختران و دامادان و نوادگان بر شما خلق فرمود...؛ این یعنی انسان در فضای خانواده، پاسخ نیاز خود درباره تولیدمثل و داشتن فرزند را نیز دریافت می‌کند. کارکرد دیگر خانواده، آمی توان تربیت دینی اجتماعی انسان دانست. قرآن در آیه ششم از سوره مبارک تحریم می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَقُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا...» ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود را با خانواده خویش از آتش دوزخ نگاه دارید...؛ این آیه شریف بر داشتن تقوا و مصونیت از گناه با رویکرد خانوادگی تأکید می‌کند و از اهمیت فضای خانواده در پرهیز از گناه و دور شدن از آتش دوزخ، می‌گوید. این نشان می‌دهد که هیچ عضوی از خانواده جز پدر و مادر نمی‌تواند تربیت دینی اجتماعی فرزندان را برعهده بگیرد، از این‌روست که در آیه ۱۳۲ سوره مبارک طه می‌فرماید: «وَأَمَّا أَهْلُكُم بِالطَّلَا، وَ أَهْلُ بَيْتِ خُودِ رَا بَه نَمَاز و طاعت خدا امر کن!؛ این آیه، حکایت از تأثیر فضای خانواده بر عبودیت و انجام واجبات الهی دارد؛ البته قطعاً کارکردهای خانواده بسیار گسترده است.

نسل موفق؛ خروجی خانواده اخلاقی

اگر بتوانیم خانواده‌های ارزشی و اخلاقی را در پرتو آموزه‌های اسلامی رشد دهیم، نسلی که در آن‌ها تربیت می‌شود، مؤثر و سرنوشت ساز خواهد بود. قرآن کریم خانواده‌ها را به چهار گروه تقسیم می‌کند؛ نخست خانواده‌هایی که کارکرد لازم را نداشته و افت اخلاقی داشته‌اند و نسلی که در فضای آن‌ها رشد می‌کند، فاقد تربیت صحیح است، چنان‌که قرآن در سوره مبارک مسد به خانواده ابولهب اشاره و تصریح می‌کند؛ نسلی که در این خانواده متولد شود، در مسیر خدا نخواهد بود و به سوی کمال حرکت نمی‌کند. گروه دوم آن‌هایی هستند که پدر به بی اخلاقی مبتلاست و مادر انسانی، اخلاقی است، همچون فرعون و همسرش آسیه که اینجا نیز خطر رشد و تربیت انسان‌های بی اخلاق وجود دارد. قرآن درباره گروه سوم، از حضرت نوح^(ع) یاد می‌کند که رفتار نامناسب و افت اخلاقی همسرش، باعث تربیت فرزندی ناصالح شد که نهایتاً مقابل پدر به عنوان نبی الهی ایستاد و به آن سرنوشت دچار شد. در گروه چهارم، آیات الهی به خانواده‌هایی اشاره می‌کنند که در آن‌ها هم پدر و هم مادر، انسان‌هایی شایسته و ارزشی هستند؛ همچون حضرت ابراهیم^(ع) و همسرش هاجر که در دامان آن‌ها پیامبری همچون حضرت اسماعیل^(ع) تربیت می‌شود. همچنین اند حضرت رسول^(ص) و حضرت خدیجه کبری^(س) که حضرت زهرا^(س) مرضیه^(س) در پرتو تربیت الهی آن‌ها رشد و پرورش یافتند.

اوصاف خانواده موفق
خانواده موفق در نگاه اسلام، اوصافی ویژه دارد؛ همچون رابطه مثبت اعضای خانواده با یکدیگر و داشتن اعتماد به هم، دیگری نظم و انضباط در بهره‌مندی از اوقات روزانه، چنان‌که امام رضا^(ع) بر اختصاص ساعاتی از شبانه‌روز برای تربیت فرزند و نسل تأکید می‌کنند. داشتن فضایل اخلاقی و قدردان بودن از یکدیگر و ابراز این قدردانی، از دیگر اوصافی است که آراستگی خانواده به آن، نسلی مطلوب را پرورش می‌دهد.

رعایت تفاوت‌های جنسیتی بین زن و مرد، از دیگر عوامل توفیق خانواده در تربیت فرزند و نسل صالح است و قرآن و خانواده‌های ارزشی بر رعایت این ظرافت تأکید می‌کنند اما متأسفانه در فضای بسیاری از خانواده‌ها، این اصل رعایت نمی‌شود و به اسم تساوی، تفاوت‌های بین زن و مرد را نادیده می‌گیریم، درحالی‌که این تفاوت‌ها خود از عوامل رشد انسان‌هاست. داشتن تفاهم و سوءظن نداشتن زن و شوهر به یکدیگر، تبادل اندیشه و مشورت و حفظ اسرار خانوادگی، از دیگر عواملی است که به تربیت نسل ارزشی در محیط خانواده کمک می‌کند و جامعه را به سوی کمال و تعالی، هدایت کرده، در این مسیر پیش می‌برد.

بردار و بخوان

کتابی درباره سیر تا پیاخ خمس

کتاب «خمس، چالشی‌ها و راهکارها» در دفتر تبلیغات اسلامی، شعبه خراسان رضوی، در «۷۸ صفحه منتشر شده است. این کتاب در هفت بخش تألیف شده است؛ بخش اول با عنوان «مقدمه‌ای بر تحولات تاریخی خمس»، مشتمل بر دو فصل است؛ فصل اول با عنوان «خمس در عصر حضور (قرن اول تا نیمه قرن سوم هجری)» خمس در عصر پیامبر^(ص)، خمس در دوران خلفا و خمس در زمان ائمه^(ع) را بررسی می‌کند. فصل دوم با عنوان «خمس در عصر غیبت»، تعریف خمس، منابع خمس و توزیع خمس را شرح می‌دهد. بخش دوم با عنوان «منابع اصلی خمس و برخی اختلاف نظرها» مشتمل بر چهار فصل می‌شود. فصل اول با عنوان «خمس در غیبت» اختلاف در شمار سهام خمس، دلایل اهل تسنن بر انحصار خمس در غیبت جنگی و مالکیت عمومی را مورد تأکید قرار داده است. فصل دوم با عنوان «خمس معادن و زمین ذمی»، معیار شناخت معادن، نظریات حقوقی درباره معادن و راه‌های ثبوت حق ویژه در معادن را بیان کرده و موضوع شناسی جواهر دریایی، تعیین موضوع در باب خمس گنج و خمس زمین انتقالی را به رشته تحریر درآورده است. فصل سوم با عنوان «خمس سود کسب‌ها» ویژگی‌های خمس سود کسب‌ها، دلایل واجب نبودن خمس در سود کسب‌ها، تعلق خمس بر رشد فیزیکی و ارزشی منبع و دلایل فقهی عدم تعلق خمس به مخارج را بررسی کرده است. چهارمین فصل با عنوان «تداخل خمس و انفال»، مالکیت حکومت، دلایل حرمت تصرف در انفال، ابزاری بودن ملکیت‌ها و پاسخ ناسازگاری‌ها درباره کسب‌ها را تبیین کرده و مصداق بودن یا نبودن اخبار خمس و تحلیل برای اذن و انفال، توجیه اباحه انفال و سرچشمه علم به اباحه را به نگارش درآورده است. بخش سوم با عنوان «فلسفه تشریع و جایگاه خمس در اقتصاد اسلامی»، مشتمل بر پنج فصل است.

«شیوه‌های دریافت مالیات در اقتصاد اسلامی»، نام چهارمین بخش از کتاب است که در آن مالیات اسلامی، شیوه دریافت مالیات در عصر حکومت اسلامی، شیوه دریافت مالیات، پس از حکومت علوی و بی‌آمده‌های پراکندگی مراکز گردآوری، تبیین شده است.

بخش پنجم با عنوان «نگرش مالیاتی خمس و تأثیر آن بر برخی متغیرها و سیاست اقتصادی»، مشتمل بر پنج فصل است. فصل اول با عنوان «تعریف و اصول مالیات اسلامی» در مقایسه با مالیات معاصر، اصول مالیات، اشکالات اصل توانایی پرداخت، اصل دخالت دولت و اصول مالیات در اقتصاد اسلامی را به نگارش درآورده است. فصل دوم با عنوان «نرخ مالیات و تأثیر آن بر برخی متغیرهای کلان اقتصادی»، بر نرخ‌های مالیات در مالیه عمومی و اقتصاد اسلامی، کشش درآمدی نرخ‌های مالیات و بررسی نرخ‌های مالیات بر پایه شاخص‌های عدالت، کارایی و تثبیت اقتصادی تأکید کرده است. فصل سوم با نام «فواید جایگزینی خمس با مالیات بر درآمد»، معافیت هزینه زندگی خانوار از مالیات، عدم تبعیض به زیان متدینان، ساده‌سازی مالیاتی و عدالت اجتماعی را شرح می‌دهد. عناوین فصل چهارم و پنجم به ترتیب عبارتند از: «انواع مالیات در اقتصاد معاصر و اقتصاد اسلامی و تأثیر آن‌ها بر توزیع درآمد و تثبیت اقتصادی» و «اجزای درآمد مالیاتی و خمس».

بخش ششم با عنوان «تخمین خمس در مقایسه با مالیات بر درآمد و بررسی شماری از عوامل مؤثر بر آن»، برآورد میزان خمس بالفعل و بالقوه در مقایسه با مالیات بر درآمد، تأثیر موقعیت شغلی افراد (سرپرست خانوار) بر خمس خانوار، ارتباط نوع مسکن مورد استفاده با پرداخت خمس و ارتباط میان نوع شغل همسر و پرداخت خمس را به رشته تحریر درآورده است. «جمع‌بندی نتایج و پیشنهادها» نام هفتمین و آخرین بخش از کتاب حاضر است.

حجت الاسلام والمسلمین اصغری،
در صله رحم باید اولویت‌ها را رعایت
کنیم، مفهوم و معنای صله رحم، مشخص
است، صله یعنی ارتباط با آن‌هایی که
جزو ارحام ما هستند و در درجه اول آن،
پدر و مادر قرار دارند

در گفت‌وگو با رئیس مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی مطرح شد

یلدا؛ فرصت ادای مستحبات اجتماعی

آمنه مستقیم

فرهنگ اسلامی ایران ما سرشار است از مناسبت‌هایی که هریک دنیایی از حرف، فلسفه و تمدن را به عنوان پشتوانه دارند؛ مناسبت‌هایی مثل شب یلدا که به ما فرصت در کنار هم بودن، صله رحم و ابراز محبت و همدلی می‌دهد و زنگار از صمیمیت‌ها می‌زداید. در آستانه این شب و در گفت‌وگو با حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد جواد اصغری، عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم^(ع) و رئیس مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی، جلوه‌های مؤمنانه این آیین ملی را بررسی کرده‌ایم.

اسلام، مناسبت‌های ملی را نفی نمی‌کند

شاید ما در اسلام به صورت مستقیم و بی‌واسطه برای تأیید برخی آداب و رسوم که در میان مردم جاری است، مثل شب یلدا توصیه‌ای نداشته باشیم، حتی اگر به ظهور اسلام مقدم باشند، چون بسیاری از این آیین‌ها قبل از اسلام در میان ایرانیان رایج بوده و بعدها کم و کیف آن‌ها دچار تغییراتی شده است. اما اگرچه در آیات و روایات از این رسوم نامی برده نشده، اسلام آن‌ها را نفی نکرده است.

رفتارهای بارز شب یلدا

آیینی همچون شب یلدا با نگاه معنوی تلاش برای صله رحم و تازه کردن دیدارها، احترام و تکریم بزرگ‌ترها و رونق سفره‌های خالی دیگران و... است که معنویت و ارزش می‌یابند. باید توجه کرد جشن‌ها و مراسم ملی در نفس ارزشمند است و چون ارزش‌های ملی و معنوی ما باهم در تناقض نیستند، گرامیداشت آن‌ها مطلوب است؛ مگر اینکه خطوط قرمز دین زیر پا گذاشته شود.

اولویت‌ها را در صله رحم رعایت کنیم

در صله رحم باید اولویت‌ها را رعایت کنیم. مفهوم و معنای صله رحم، مشخص است؛ صله یعنی ارتباط با آن‌هایی که جزو ارحام ما هستند و در درجه اول آن، پدر و مادر قرار دارند و در درجات بعدی، پدر بزرگ و مادر بزرگ، خواهر و برادر، عمه، خاله و دایی قرار می‌گیرند. در صله رحم باید به ارتباط با اقربا اولویت داد، حتی اگر پدر و مادر از دنیا رفته‌اند، باید در این ایام به زیارت مزار آن‌ها برویم و برایشان خیرات کنیم.

انواع صله رحم

بهترین نوع صله رحم، دیدار و ملاقات حضوری است اما منحصر به آن نیست؛ یعنی اگر شرایط به ما اجازه دیدار حضوری را نداد، نباید از آن کلاً صرف نظر کرد و به قدر تماس تلفنی و احوال‌پرسی هم می‌توان صله رحم را به‌جای آورد؛ قطع رحم یعنی بی‌خبری از ارحام و اهمیت نداشتن این بی‌خبری برای ما؛ یعنی قوم‌وحوشی دارید که از او بی‌خبرید و اهمیتی هم قائل نیستید که این ارتباط برقرار نیست.

فرستی برای شادی‌های دائم

برخی شادی‌های مباح هستند که دین نهی‌شان نکرده است؛ مثل لطیفه‌گویی یا دیدن فیلم‌های طنز یا میهمانی شب یلدا که دورهم جمع می‌شویم و به کسی بی‌احترامی نمی‌کنیم و به هم محبت می‌کنیم. دین به این شادی‌ها ایراد و اشکالی نمی‌گیرد؛ نکته این است که این شادی‌ها لحظه‌ای و موقّت است و فردای شب یلدا بایس از دیدن فیلم طنز، تمام می‌شود. بنابراین خوب است از این شب و مستحباتش، فرصت شادی دائمی را برای خود و اطرافیان فراهم کنیم.

فرصت عملی کردن مستحبات اجتماعی

مناسبت‌های ملی و مذهبی ما طوری چیده شده‌اند که دائم ما را به صله رحم و دید و بازدید توصیه می‌کنند؛ برای مثال در آستانه نوروز که آیینی ملی است، ما حتی به زیارت اهل قبور می‌رویم. علاوه بر آنکه دید و بازدید و صله رحم جزء جدایی‌ناپذیر آیین‌های ملی ماست. مناسبت‌های دینی هم بر آن تأکید می‌کنند و در اعیادی مثل فطر، غدیر و قربان، دیدار با برادران دینی در کنار دیگر مستحبات، توصیه شده است و نشان می‌دهد که در کنار مستحبات فردی، مستحبات اجتماعی هم خوب است ادا شود. این‌ها نشان می‌دهد اسلام بر اجتماعی بودن، همدلی و ابراز محبت به یکدیگر تأکید می‌کند و فرصت‌هایی مثل شب یلدا برای عمل به این آموزه‌ها، بسیار مغتنم است.

شادی یلدا را فراگیر کنیم!

برخی برنامه‌ها و مناسبت‌های ملی دینی ما متأسفانه شامل حاشیه‌هایی می‌شود که آثار مثبت آن را از بین می‌برد. اسراف، تجمل‌گرایی، چشم‌وهم‌چشمی، بی‌توجهی به نیازمندی‌هایی که در جامعه همیشه وجود داشته‌اند، به ویژه در این شرایط سخت اقتصادی، سنت‌های زیبایی ما را از دایره تأیید دین خارج می‌کند. می‌شود و خوب است از برخی تجملات در پذیرایی‌ها و میهمانی‌ها مثل تعدد خوراکی‌ها کم کنیم و آن را به محرومان و فقرا اختصاص دهیم. تاشادی‌های این شب فراگیر شود.

به منبع شادی وصل شویم

انسان در هر لحظه که بخواهد، می‌تواند با خدا ارتباط برقرار کند. از او طلب شادی و رحمت کند. در ادامه آیه می‌فرماید: «هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَتِمُّونَ»؛ این شادی بهتر و مفیدتر از تروتی است که اندوخته‌ایم. مهم آنکه نه فقط مادیات بلکه معنویاتی که برای خود جمع کرده‌ایم، هم شادی حقیقی برای ما به ارمغان نمی‌آورد. علم، ثروت یا مقام اجتماعی که ما کسب کرده‌ایم، اعتباری ندارد. فقط رحمت الهی منبع شادی بی‌کران است. بنابراین باید برای ارتباط و انس با او تلاش کنیم.

به فضل خدا شاد باشیم!

قرآن کریم در آیه ۵۸ از سوره مبارک یونس به ما دستور شادی می‌دهد و می‌فرماید: «فُلْ بِفَضْلِ... وَ بِرَحْمَتِهِ فَيَذَلُكَ فَلَيفُ رَحْمًا». تأکید قرآن فراتر از شادی‌های لحظه‌ای و مباح و حتی در شرایط بد است؛ یعنی انسان باید به فضل و رحمت خدا شاد باشد؛ چون چیزی به اسم رحمت و فضل و اسعه الهی هست که کسی حدومرز آن را نمی‌داند. این آیه، دایره شادی را خیلی فراتر از شادی‌های مباح می‌داند؛ شادی‌ای که منبع آن، فضل و رحمت خداست و حدود مرزی ندارد.